

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Громадська організація «Християнська академія педагогічних наук України»

Громадська організація «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з
духовно-морального виховання»

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру
дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 12(30) 2023

Київ – 2023

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30))

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»):
журнал. 2023. № 12(30) 2023. С. 1104



**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021
№ 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023
№ 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222**

**Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів
наук з державного управління» (Рішення від 16.08.2023, № 8/8-23)**

*Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології
Наталії Калиновської.*



Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.
Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григоріївна - кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенева Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща)
9. Гвоздьжєвич Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

Курова А.В. <i>ОСНОВНІ ОСОБИСТІСНІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ</i>	673
Льовочкіна А.М., Дячок О.В. <i>ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ</i>	687
Попелюшко Р.П., Павленко М.С. <i>ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ МОБІНГУ СЕРЕД УЧНІВ СЕРЕДНІХ КЛАСІВ</i>	699
Притула О.А. <i>ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ: МЕТОД АРТ-ТЕРАПІЇ</i>	714
Саннікова О.П., Санніков О.І. <i>НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ І ОСОБИСТІСТЬ: ВАРІАЦІЇ ВИБОРУ</i>	723
Свідерська Г.М., Прокопенко Т.І. <i>ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ СЕКСУАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ</i>	739
Федоренко А.Ф., Петриченко О.В. <i>ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СУБ'ЄКТНОСТІ У ЖІНОК ДОРОСЛОГО ВІКУ З ВИСОКИМ РІВНЕМ ВІКТИМНОСТІ</i>	758
Федоренко Р.П., Шевцова Т.Є. <i>ДІАГНОСТИКА ЕМОЦІЙНИХ ВЗАЄМИН У МОЛОДИХ ПОДРУЖЖЯХ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ</i>	770
Ханяк К.В., Саламон О.Л., Далик М.В. <i>ВПЛИВ СТРЕСОГЕННИХ СИТУАЦІЙ НА ПРОФЕСІЙНУ МОТИВАЦІЮ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	782
Хараджи М.В., Труніна Г.О. <i>ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ</i>	793
Хохліна О.П. <i>ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ</i>	802
Цокур О.С. <i>СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ</i>	815

УДК: 159.923

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-723-738](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-723-738)

Саннікова Ольга Павлівна доктор психологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри загальної та диференційної психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Фонтанська дор., 4, м. Одеса, 65039, <https://orcid.org/0000-0003-3961-2103>

Санніков Олександр Ілліч доктор психологічних наук, професор, кафедра теорії та методики практичної психології, Державний Заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Фонтанська дор., 4, м. Одеса, 65039, <https://orcid.org/0000-0002-6743-0182>

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ І ОСОБИСТІСТЬ: ВАРІАЦІЇ ВИБОРУ

Анотація. У статті представлені результати дослідження вибору в осіб з високою толерантністю до невизначеності, але з різною специфікою (типом) прийняття рішень особистістю, а саме, переконливим домінуванням одного з показників рішимості в комбінації з провідними психологічними чинниками-рисами, що аранжують їх прояви. Досягнення мети забезпечувалося вирішенням наступних дослідницьких завдань: вивчення взаємозв'язків між показниками толерантності до невизначеності й прийняття рішень особистістю; виявлення групі осіб з високим рівнем толерантності до невизначеності в ситуації вибору; визначення у цій вибірці реальних (наявних, а не теоретично можливих) підгруп осіб, які виявляють відмінності у специфіці; вивчити варіації вибору та їх характеристики у виділених підгруп осіб з різним типом рішимості.

Актуальність дослідження обумовлена, з одного боку, збільшенням потреби в теоретико-методологічному узагальненні досліджень прийняття рішень особистістю, з іншого – у розробці прикладних аспектів вивчення психологічної готовності особистості до ефективного вибору в умовах невизначеності. Виконано аналіз психологічної літератури щодо визначення й змістовного наповнення термінів «готовність до діяльності», «готовність до вибору». Піддано перевірці припущення про те, що на фоні високого рівня сформованої толерантності до невизначеності виявляються різні варіанти вибору в залежності від певних сполучень домінуючих компонентів рішимості й особистісних чинників вибору та їх комбінацій (сполучень).

Сформована репрезентативна вибірка обстежених чисельністю 97 осіб, у тому числі 44 людини з високим рівнем толерантності, чоловіки й жінки у

віці від 20 до 47 років.

Результати діагностики досліджуваних характеристик отримані на таких широко використовуваних психодіагностичних методиках, як Шкала інтолерантності-толерантності до невизначеності, Вимір рівня рефлексивності, Шкала інтолерантності – толерантності до невизначеності, Особистісні фактори прийняття рішень, Мультидименціональні шкали рішимості. Презентовані результати кореляційного аналізу взаємозв'язків між показниками вибору особистості та толерантності до невизначеності. Виявлена наявність додатних значимих зв'язків між толерантністю до невизначеності й більшістю показників рішимості, а також між інтолерантністю, раціональністю й готовністю до ризику. Виявлені взаємозв'язки показують, що толерантність до невизначеності є одним з факторів вибору особистості. Для осіб, які відрізняються високим рівнем толерантності до невизначеності, характерні статистично значимі взаємозв'язки з певними показниками прийняття рішень. Отримані поведінкові характеристики вибору в групах осіб з домінуванням властивостей особистості: раціональності, спонтанності, імпульсивності, стрімкості, далекоглядності, догматичності.

Ключові слова: толерантність до невизначеності, рішимість, прийняття рішення, вибір, особистість, властивості особистості.

Sannikova Olga Pavlivna Doctor of Psychology, professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Head of General and Differential Psychology Department, State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky», Fontanskaya road, 4, Odesa, 65039, <https://orcid.org/0000-0003-3961-2103>

Sannikov Oleksandr Ilyich Doctor of Psychology, professor, Department of Theory and Methodology of Applied Psychology, State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Fontanska St., 4, Odesa, <https://orcid.org/0000-0002-6743-0182>

UNCERTAINTY AND PERSONALITY: VARIATIONS OF CHOICE

Abstract. The article presents the results of the study of choice in people with a high tolerance for uncertainty, but with a different specificity (type) of decision-making, namely, a convincing dominance of one of the indicators of decisiveness in combination with the leading psychological factors-traits that arrange their manifestations. Achieving the goal was ensured by solving the following research tasks: studying the relationships between indicators of tolerance to uncertainty and individual's decision-making; identification of a group of people with a high level of tolerance for uncertainty in a choice situation; identification in this sample of real

(existing, not theoretically possible) subgroups of individuals who show differences in specificity; studying the variations of choice and their characteristics in selected subgroups of people with different types of decisiveness.

The relevance of the research is conditioned, on the one hand, by the increase in the need for theoretical and methodological generalization of research on individual decision-making, and on the other hand, by the development of applied aspects of studying the psychological readiness of an individual to make an effective choice in conditions of uncertainty. An analysis of the psychological literature was carried out regarding the definition and content of the terms «readiness for activity», «readiness for choice». The assumption that, against the background of a high level of formed tolerance to uncertainty, various options for choice appear depending on certain combinations of dominant components of decisiveness and personal factors of choice and their combinations.

A representative sample of 97 people was formed, including 44 people with a high level of tolerance, men and women aged 20 to 47.

The results of the diagnosis of the studied characteristics were obtained using such widely used psychodiagnostic methods as the Scale of Intolerance-Tolerance to Uncertainty, Measure of the Level of Reflexivity, Questionnaire of Tolerance to Uncertainty, Personal Decision-Making Factors, and Multidimensional Decisiveness Scales. The results of correlational analysis of relationships between indicators of personality choice and tolerance to uncertainty are presented. The presence of positive significant relationships between tolerance to uncertainty and most indicators of decisiveness, as well as between intolerance, rationality and readiness for risk was revealed. The identified relationships show that tolerance to uncertainty is one of the factors in the choice of an individual. Individuals with a high level of uncertainty tolerance are characterized by statistically significant relationships with certain decision-making indicators. The behavioral characteristics of the choice in groups of people with a dominance of personality properties are obtained: rationality, spontaneity, impulsiveness, speed, far-sightedness, dogmatism.

Keywords: tolerance to uncertainty, decisiveness, decision-making, choice, personality, personality properties.

Постановка проблеми. Розв'язанню проблеми готовності до вибору в умовах невизначеності в теоретичному плані передував цикл більш широких психологічних досліджень готовності до діяльності, які були започатковані ще в середині минулого століття у зв'язку з необхідністю професійної орієнтації осіб на різні види праці. Актуальність психологічного аспекту проблеми вибору не знижується й у цей час, оскільки потреба в професіоналах, які здатні ухвалювати рішення в умовах невизначеності, з роками не стає менше. Це особливо важливо сьогодні, причому як в умовах проведення бойових операцій ЗСУ, так і в економічно жорстких умовах господарської діяльності.

У цьому зв'язку серед базових завдань системи організації була й залишається одне з найбільш найважливіших – це підготовка професійно грамотних, компетентних фахівців, які мають не тільки високий рівень професійної кваліфікації, цивільної, соціальної зрілості, але, що й володіють емоційно-вольовою стійкістю, розвиненим інтелектом, навичками прийняття ефективних й миттєвих рішень у мінливих умовах середовища, в ситуаціях ризику й невизначеності.

Проблема психологічної готовності до професійної діяльності, готовності до вибору й прийняттю рішень, як у прикладному, так і в загальнотеоретичному плані, знайшла відбиття в дослідженнях Г. О. Бала, О. І. Бондарчук, Б. С. Братуся, Н. Ю. Волянчук, В. І. Гордієнко, Е. Ф. Зеєра, Л. М. Карамушки, О. В. Киричука, Г. В. Ложкіна, П. В. Лушина, С. Д. Максименка, Л. М. Мітіної, В. Ф. Моргуна, В. А. Семиченко, Е. Е. Симанюк, О. І. Саннікова, О. П. Саннікової, Л. А. Снігур та інших науковців [1-9].

Проблема вибору для сучасної психології є не менш значимою й актуальною й представляє собою надзвичайно багатоаспектний, складний для вивчення феномен. Людське життя – це результат життєвих виборів, які щогодини робить особистість. Протягом усього життя людина обирає безліч актів всілякого характеру, перебуваючи в різноманітних умовах і на різних рівнях самореалізації «Я» (психологічному, соціальному, етичному тощо). Умови прийняття рішень, з одного боку, детермінують і пускають у хід потужні рушійні й напрямні сили особистості, а з іншого, обмежують її регулятивні можливості в ситуації вибору. Середовище самореалізації сучасного професіонала призводить до того, що загальна кількість виборів, які з необхідністю він змушений ухвалювати й реалізовувати, зростає безупинно й стрімко. Неоднозначність інтерпретації життєвих ситуацій, усвідомлення професіоналом своєї некомпетентності при вирішенні важливих проблем діяльності вимагають від нього постійної готовності до рішень. Усе сказане робить надзвичайно актуальними питання не тільки психологічної природи й сутності вибору, але й виділення такого обсягу властивостей і якостей особистості, сукупний вплив яких відіграє в готовності до вибору найбільше значення.

Ми спираємось на те, що професійна діяльність неодмінно структурує властивості особистості в певну систему, наближуючи її до професійно-типової. Водночас виникає й зворотний процес індивідуалізації. Індивідуальна своєрідність професійно важливих рис і їх поєднання, зі свого боку, забезпечують тонку варіативність діяльності, тим самим досягається її успішність суб'єктами з різними індивідуально-типовими особливостями особистості [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різнманіття варіантів інтерпретації поняття «готовність» (до діяльності, до прийняття рішень)

постійно збільшується. Тільки за останній час, дослідження показали область застосування даного поняття до значного числа не тільки умов різноманітних видів професійної діяльності, але, насамперед, до різних характеристик особистості професіонала. Так, «психологічна готовність» трактується як наявність в особистості комплексу відповідних здатностей, різних властивостей і якостей особистості (Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн), професійно важлива якість особистості (К. К. Платонов), синтез якостей особистості (В. А. Крутецький), складна динамічна багатокомпонентна структура (Л. О. Кандилович, М. І. Д'яченко), цілісне особистісне утворення (В. І. Барко, А. Ф. Ліненко), як специфічний тимчасовий ситуативний стан (П. А. Рудик), відношення (О. В. Веденов), ознака установки (Д. М. Узнадзе) [2; 11-14].

Враховуючи той факт, що психологічна готовність розглядалася, насамперед, у руслі готовності саме до професійної діяльності (у тому числі, оперативного характеру) проведеними раніше дослідженнями виділені різні види готовності: а) тимчасова (ситуативна) і довгочасна (стійка) (М. І. Д'яченко, Л. В. Кандилович та ін.); б) функціональна й особистісна (Р. М. Гурова, А. Г. Лучинская й ін.); в) психологічна й практична (Б. Г. Ананьєв, А. Г. Асмолов, К. К. Платонов, і ін.); г) загальна й спеціальна (В. А. Сластьонін та ін.); д) розумова й фізична (М. А. Степанова та ін.) [1; 8; 9].

Для цілей нашого дослідження, істотним є визначення рівня особистісної психологічної готовності, яка розглядається як прояв індивідуально-особистісних якостей, що обумовлено характером майбутньої діяльності (Б. Г. Ананьєв, Е. М. Козлов, В. С. Мерлін, А. Ц. Пуни, А. Г. Спіркін та ін.) [3]. Відомі роботи, у яких розглядається *функціональний рівень готовності задля реалізації діяльності* (тимчасова готовність, працездатність, передстартова активізація психічних функцій, уміння мобілізувати необхідні психофізичні ресурси тощо) [10].

Більш пізні дослідження дозволили дослідникам виділити особистісно-діяльнісний підхід, який визначав «готовність як цілісний прояв усіх сторін особистості» (можливість ефективної реалізації функцій діяльності) [8; 9; 12].

Трактування поняття «готовність до діяльності» складалася як результат узагальнення тривалих досліджень, що дозволило авторам прийти до деякої сукупності утворюючих її психологічних елементів і умов формування. До основних з них необхідно віднести наступні: «Психологічна готовність» є істотною передумовою успішної діяльності, її певного виконання. Вона являє собою ансамбль, синтез властивостей особистості, – значно більш широкий, ніж здатності. «Психологічна готовність» містить у собі ознаки особистісної свідомості й суспільну значимість діяльності, завжди припускає позитивне відношення й до діяльності, й до професії. У структурі елементів «готовності» повинні бути сформовані необхідні риси характеру (здібності, темперамент, характер, мотивація), які є адекватними вимогам діяльності й професії.

Сформована «психологічна готовність» припускає наявність необхідних для успішного виконання діяльності знань, умінь, навичок, компетенцій тощо [1; 5; 8; 11-14].

Деякі дослідники намагалися представити «психологічну готовність» як понятійне підґрунтя трьох систем (професійної придатності, спрямованості особистості професіонала й професійної підготовленості). У такому трактуванні для кожного конкретного етапу життєдіяльності можлива оцінка розвитку професіоналізму особистості, його психологічних можливостей для виконання конкретного виду професійної діяльності, особливостей його самореалізації в конкретних умовах. «Психологічна готовність» стає умовою й засобом організації резерву активності особистості, її властивістю, яка створюється і професійною діяльністю, і підготовкою до неї [2; 11].

Необхідність особистості здійснювати вибір у середовищі невизначеності (неповної поінформованості про ситуацію ухвалення рішення), виконувати аналіз наслідків вибору, ураховувати складні динамічні зміни ситуації – усе це припускає наявність в особистості розвинених здатностей, оригінальності мислення й креативності, актуалізації різних сторін інтелектуально-особистісного потенціалу, у тому числі й готовності покладатися на інтуїцію [4]. Аналіз проведених авторами досліджень показує, що це відбувається за певних умов. По-перше, коли особистості доводиться часто мати справу зі значним обсягом різнопланової інформації; по-друге, при твердому лімітуванні часу на пошук варіанту рішення, коли не залишається можливості на прорахунок оптимального варіанта й прогнозу наслідків. Особистість змушена вчасно реагувати на швидку зміну подій, бути готовою до дій і прийняттю рішень, не маючи можливості ретельно обміркувати конструктивний варіант та здійснити вибір у складній, заплутаній, різноманітній ситуації [9]. Такі специфічні особливості надають готовності до здійснення вибору й ухваленню рішення особливу значимість.

Ми розглядаємо *готовність до вибору* як інтегральне новоутворення, яке динамічно розвивається в структурі особистості й проявляється в ситуації прийняття рішень. Воно являє собою сукупність внутрішніх установок, синтез знань, якостей і вмінь, які дозволяють особистості незалежно діяти в ситуації ухвалення рішення, здійснювати самостійний вибір, а також постійну рефлексію свого досвіду, результатів прийняття рішень у життєдіяльності [11].

Системною підставою вибору особистості, змістовною й понятійною основою всіх його різновидів і типів виступає рішимість. Потрібно уточнити, що «рішимість», на відміну від паронімічного поняття «рішучість», розглядається як складна, інтегральна властивість особистості. Дана властивість охоплює комплекс ознак, які забезпечують успішність ухвалення рішення: аналіз альтернатив у процесі вибору, свідоме й незалежне ухвалення адекватного рішення, його реалізацію, здійснення, контроль і оцінку результату вибору.

Значним обмеженням сучасної психології вибору, так само як і існуючих вітчизняних і закордонних концепцій прийняття рішень, є спроба розгляду вибору тільки як акту подолання, «зняття» невизначеності. Виконаний раніше детальний змістовний аналіз особистісних властивостей прийняття рішень, їх взаємозв'язків, які були виявлені у кореляційному аналізі, показує більш складні відносини між властивостями особистості при їхній взаємодії в ситуації вибору. Змістова інтерпретація взаємодії властивостей особистості може бути отримана, виходячи зі структурно-функціональної моделі прийняття рішень, що відбиває багаторівневу регуляцію особистісного вибору [9-12]. В основі концепції лежить ідея органічного синтезу рівнів регуляції вибору як єдиного багатомірного простору, у якому здійснюється реалізація психологічної системи прийняття рішень, розгортаються динамічні моделі особистісних компонентів вибору (емоційно-вольового, когнітивного, мотиваційного), моделей реалізації вибору й дій особистості.

Метою статті є визначення й аналіз психологічних властивостей особистості як чинників, які визначають своєрідність вибору в ситуації невизначеності.

Виклад основного матеріалу. У дослідження брало участь 97 осіб. Вибірка складалася з 2-х частин: першу склали студенти третього курсу очної й заочної форм навчання соціально-гуманітарного факультету Університету Ушинського (41 особа), другу – магістранти, майбутні практичні психологи Університету Ушинського (56 осіб).

Психодіагностика здійснювалася за допомогою комплексу взаємодоповнюючих діагностичних методик. Слід зазначити, що застосовані лише україномовні версії методик. До їхнього складу включені: а) опитувальник «Особистісні фактори прийняття рішень», ОФР-25, Т. В. Корнилової; б) Шкала «Інтолерантності-Толерантності до невизначеності», ІТН-ТН, Стенлі Баднера; в) опитувальник «Толерантності – інтолерантності до невизначеності», ТІН, Т. В. Корнилової; г) методика «Мультидименціональні шкали рішимості», МШР, О. І. Саннікова, О.П. Саннікової; д) опитувальник «Вимір рівня рефлексивності», РФО, В. В. Пономарьової. Тут і далі розгляд елементів структури комплексу і його функцій представлено в термінах, які надана авторами методик, що використано в проведеному дослідженні. Опис теоретичного конструкту означених методик широко представлено в психологічній літературі й публікаціях авторів цієї статті [10, 11, 13; 14].

Результати та їх обговорення. Результати кореляційного аналізу представлені в табл. 1.

Таблиця 1

**Матриця статистично значимих інтеркореляцій показників
прийняття рішень, невизначеності, толерантності (N = 97)**

	МШР				Імп	РФО	ТІН		
	СтР	СпР	ДвР	ДгР	Імп	Рфл	Ктн	Кіт	Кмі
Рац			119*		-185**	205**		187**	
Гкр	224**		129*	-378**					
СтР		-216**	229**	-205**	-216**				-128*
ДвР		-240**			-240**			123*	
ДгР							-128*	126*	263**
СпР		124*			244*	-126*			
СкП			-291**				258**		-260**
НрП			-125*				-126*		
Зтн	-305**								-125*

Примітка. Тут і далі: 1) нулі й коми не позначено; 2) позначка * – рівень значимості $\rho \leq 0,05\%$; ** – рівень значимості $\rho \leq 0,01\%$; 3) скорочення наведені в таблиці: а) показники рішимості за методикою МШР: СтР – стрімкість вибору, ДвР – далекоглядність, ДгР – догматичність, СпР – спонтанність вибору; б) показники невизначеності за методикою РФО: Рфл – рефлексивність; в) показники толерантності за методикою ТІН: Ктн – толерантність до невизначеності, Кіт – інтолерантність, Кмі – міжособистісна інтолерантність до невизначеності; г) показники толерантності за шкалою ІТН-ТН С. Баднера: СкП – складність проблеми, інтолерантність до виникнення складнощів і труднощів у різних ситуаціях, НвП – новизна проблеми, інтолерантність до змін, або до виникнення нових умов, НрП – нерозв'язність проблеми, інтолерантність до нерозв'язних ситуацій, Зтн – загальний показник інтолерантності до невизначеності; д) показники особистісних чинників прийняття рішень за методикою ОФР-25: Рац – раціональність, Гкр – готовність до ризику; е) показник імпульсивності за методикою В. Лосенкова: Імп – імпульсивність.

Аналіз даних, представлених у табл. 1 виявляє наявність значимих полярних взаємозв'язків (додатних та від'ємних) між показниками, що досліджуються. Безпосередній інтерес для досягнення цілей цього дослідження представляють взаємозв'язки показників вибору й прийняття рішень. Їхній аналіз, у тому числі зв'язків з рефлексивністю, виявив наступні відмінності: а) чітка поляризація й виразність характеристик психологічних

феноменів, які вивчаються, причому, ця закономірність виявляється не тільки у співвідношенні параметрів прийняття рішень й рефлексивності, але і в співвідношенні особистісних параметрів прийняття рішень між собою; б) взаємозв'язки показників прийняття рішень і рефлексивності досягають 5% і 1% рівня статистичної значимості.

Загалом аналіз кореляційних зв'язків показує такі результати:

- виявлені стійкі додатні взаємозв'язки показника Рац (раціональність) з показником ДвР (далекоглядність) на 5% рівні значимості та з показником Рфл (рефлексивність) на 1% рівні, з показником Кіт (інтолерантність до невизначеності) на 1% рівні значимості;

- виявлений від'ємний взаємозв'язок між показником Рац (раціональність) та Імп (імпульсивність) на 1% рівні значимості, що підтверджує наявність когнітивної стратегії в процесі прийняття рішень, в ситуації вибору. Цікаво, що між рефлексивністю і спонтанністю також виявлена від'ємна взаємозалежність (а 5% рівні статистичної значимості);

- встановлений додатній взаємозв'язок показників СпР (спонтанності) за методики МШР та Імп (імпульсивності) за методикою В. Лосенкова (на 5% рівні значимості), а також від'ємні взаємозв'язки імпульсивності зі стрімкістю на 1% рівні значимості, та далекоглядністю на цьому ж рівні значущості. Ці данні підтвердили отримані нами раніше результати [9, 11].

- аналіз взаємозв'язку параметра Гкр (готовності до ризику) за методикою ОФР-25 з параметрами рішимості за тест-опитувальником МШР показує наявність додатних зв'язків з показником Стр (стрімкістю) та ДвР (далекоглядністю) ($p \leq 0,01$). При цьому й СтР виявляє прямий взаємозв'язок із ДвР (далекоглядністю) також на 1% рівні значимості;

- виявлений також від'ємний зв'язок параметрів рішимості (методика МШР), а саме, показника Дгр (догматичність) з показником Гкр (готовність до ризику) і з показником СтР (стрімкість) на 1% рівні значимості ($p \leq 0,01$).

Зіставлення показників прийняття рішень за методикою ТІН (Т. Корнілової) з параметрами інтолерантності–толерантності до невизначеності (за Шкалою С. Баднера) виявило значущі зв'язки показника толерантності до невизначеності (Ктн) з szeregom показників, а саме: додатні зі СкП (інтолерантністю) до складності проблеми (на 1% рівні значимості), від'ємні із НрП (інтолерантністю до нерозв'язності проблеми) на 5% рівні та із Дгр (догматичність) на цьому ж рівні. Така суперечливість зв'язків не може ввести в оману, якщо врахувати, що вибірку обстежених склали психологи. Разом з тим ми вважаємо, що цей факт потребує додаткового ретельного дослідження.

Крім того, отримані додатні значимі зв'язки показника інтолерантності до невизначеності (Кіт) з показниками прийняття рішень: з раціональністю (Рац) на 1% рівні значимості, із далекоглядністю (ДвР) та догматичністю (Дгр) на рівні 5% ($p \leq 0,05$). Також виділено статистично значимий додатній зв'язок

показника міжособистісної інтолерантності (Кмі) за методикою ТІН з показником ДгР (догматичність) на 1% рівні значимості), та від'ємні взаємозв'язки зі СтР (стрімкість) ($\rho \leq 0,05$) й Скуп (інтолерантність до складності проблеми) на 1% рівні ($\rho \leq 0,01$) і зі Зтн, загальним показником інтолерантності до невизначеності на 5% рівні значимості ($\rho \leq 0,05$).

Результати якісного аналізу. Аналіз властивостей особистості в реалізації основних функцій професіонала (прийняття рішень і здійснення вибору, розв'язок завдань професійної діяльності) показує, що в якості провідних факторів вибору в умовах невизначеності виступають:

а) властивості особистості, які утворювали найбільше число стійких статистично значимих кореляційних зв'язків між собою; і

б) властивості особистості, які підтверджують можливість їх змістової інтерпретації як чинників впливу на вибір особистості в умовах невизначеності.

Виключення становлять емоційно стійкі особи, яким такі умови не заважають виконувати аналіз ситуації, що виникла, оцінювати умови, створювати й обирати варіанти, а надалі й ухвалювати зважені рішення. Таких осіб відрізняє високий рівень прийняття невизначеності. У професійному плані цю групу осіб утворюють менеджери, спеціалісти підрозділів логістики, співробітники Державної служби надзвичайних ситуацій, психологи-консультанти. Найбільш близько таким умовам й вимогам відповідають показники стрімкості, далекоглядності, догматичності, спонтанності й раціональності вибору й прийняття рішень.

Для уточнення характеристик вибору особистості в ситуації прийняття рішень, було виділено кілька груп обстежених з домінуванням досліджуваних показників. Для порівняльного аналізу на першому етапі в складі вибірки були відібрані обстежені з високим рівнем значень толерантності до невизначеності (за сукупністю показників). Далі, на другому етапі нашого емпіричного дослідження, створено підгрупи обстежених з високими значеннями конкретних показників: раціональності (Рац+, $n = 11$ осіб), спонтанності (СпР+, $n = 5$ осіб), імпульсивності (Імп+, $n = 8$ осіб), стрімкості (СтР+, $n = 9$ осіб), далекоглядності (ДвР+, $n = 5$ осіб), догматичності (ДгР+, $n = 6$ осіб). Порівняння середніх значень груп обстежених за досліджуваними показниками дозволило уточнити особливості вибору й прийняття рішень особистістю професіонала саме в середовищі невизначеності. Вплив даних властивостей особистості як чинників вибору на показники продуктивності діяльності особистості, ефективності прийняття рішень, а також структура утворюючих його компонентів і зв'язків з іншими властивостями вибору особистості вимагає більш детального аналізу в спеціально організованому дослідженні.

Взаємозв'язки певних показників, які розглядалися в емпіричній частині дослідження, є характерними для осіб з домінуванням **раціональності** (Рац+): їх рішення відрізняються продуманістю, наявністю теоретично можливої

безлічі варіантів вибору, строгою оцінкою можливих наслідків при реалізації, багаторазовим прорахунком припустимих відхилень і деякою твердістю використання алгоритмів вибору з набору припустимих альтернатив.

Особи з домінуванням **спонтанності** (СПР+) прагнуть швидкого успіху, схильні миттєво реагувати на ситуацію ухвалення рішення. Однак, на відміну від «імпульсивних», конструктивні гіпотези висуваються й ухвалюються при дуже швидкій оцінці наслідків. Аналіз ситуації прийняття рішень проводиться практично занадто швидко, навіть миттєво, що нерідко приводить до позитивного ефективного розв'язку. Рефлексивних осіб відрізняє значно більш повільне реагування на ситуацію, рішення ухвалюється на основі ретельного зважування всіх «за» і «проти» по кожному припустимому, прийнятному варіанту вибору. Вони намагаються не допустити помилок, для чого збирають набагато більше значимої інформації про особливості проблеми, яка вимагає конструктивного рішення. В аналізі використовують більш складні й продуктивні способи оцінки ситуації вибору, успішніше застосовують аналіз, приймання й способи ухвалення рішень, які були придбані в процесі професіоналізації.

Високий рівень **імпульсивності** (Імп+), свідчить про непродуманість вибору, про миттєвість прийняття рішень, маскує нерішучість і відсутність сформованої програми власної діяльності. Можна констатувати, що імпульсивність як властивість особистості стає не тільки стратегією поведінки. Вона накладає відбиток не тільки на поведінку професіонала у звичайних умовах діяльності, але й на умови вибору в екстремальних умовах життєдіяльності.

Особистості з домінуванням **стрімкості** (СТР+) реагують на ситуацію прийняття рішень швидко, енергійно, обдумано й раціонально. І при виборі мети й прийнятті рішень для її досягнення, особистості з такою індивідуальністю властива легка перемикаємось й висока мобільність, миттєвий огляд нових ситуаційних умов і вимог, чим забезпечує собі перевагу в прийнятті рішень при найменших змінах зовнішніх обставин.

Виражена **далекоглядність** (ДВР+) показує, що особистість цілеспрямовано формує стратегію досягнення мети – вибір однієї або декількох конкретних цілей, допомагає особистості оцінювати варіанти рішення по її досягненню; ретельно прогнозує наслідки зробленого вибору в процесі ухвалення рішення, прагне до того, щоб усі варіанти вибору задовольняли умовам високої прагматичності. Аналіз виявив, що зсув оцінок у показнику готовності до ризику, який пов'язаний з різними видами активності (у тому числі й з тими, що мають неадаптивний характер), забезпечує особистості високий рівень емоційної стійкості у швидко мінливих обставинах.

В осіб з домінуванням **догматичності** (ДГР+) найбільше важко протікає будь-яке ухвалення рішення, особливо коли потрібно зробити вибір швидко.

Найчастіше конкретний вибір ухвалюється ними тільки під впливом нових очевидних обставин. Вплив догматичності відбивається в особистості й проявляється в її нездатності змінити емоційне сприйняття мінливих об'єктів. Особистість нездатна змінити свої уявлення про навколишнє середовище відповідно до дійсних змін самого середовища; особистість нездатна трансформувати систему мотивів, спонукань до дій в обставинах, особливо коли вони вимагають проявів гнучкості й значної, нерідко кардинальної зміни поведінки.

Виділені індивідуальні особливості вибору й прийняття рішень вимагають уточнення специфічних характеристик толерантності до невизначеності, з якими доводиться зустрічатися психологу-консультанту як у виробничих умовах, так і в період навчання фахівців у ВНЗ.

Толерантність до невизначеності (Ктн+) слід розуміти як прагнення до змін, до новизни й оригінальності, що відбиває готовність іти непротореними шляхами, як виражене прагнення особистості до розв'язку більш складних і раніше не вирішених завдань, як прояв незалежності й вихід за рамки прийнятих обмежень. Толерантність до невизначеності проявляється в прийнятті складностей і труднощів у процесі прийняття рішень (Скп+) тих проблем, які виникають у ситуації вибору, у недовірі в нерозв'язність ситуації (Нрп-), у постійному пошуку нових способів і приймань аналізу й реалізації ухваленого рішення, у низькому рівні або відсутності проявів догматичності (Дгр-).

Інтолерантність до складностей ситуації вибору (Кіт+) відбиває не тільки бажання освоювати раніше незвідане. Вона являє собою здатність особистості виходити на принципово нові рівні в рішенні складних професійних завдань. Інтолерантність прийняття рішень (неприйняття, нерозв'язності завдань і ситуацій вибору) робить процес пізнання не тільки конструктивним, адаптивним до варіативних умов ситуації, але й безболісним. Така характеристика являє собою опис деяких вимог до ідеальної моделі консультуючого психолога.

У дійсності психологу, нерідко в категоричній формі, доводиться впорядковувати всі складові професійної діяльності: це стосується однаковості принципів і правил реалізації професійної діяльності; використання стратегій, способів, тактик і прийомів прийняття рішень; оцінки системи прийнятих особистістю цінностей, – усе це вимагає прорахунку, високої прагматичності й наполегливості, далекоглядності при роботі із клієнтами. Догматичність як нездатність швидко реагувати на зміни й перебудовуватися під них, приймати швидкі й ефективні рішення не під гнітом обставин, надає негативний відтінок раціональності. Навіть у тому випадку, коли взаємозв'язки й комбінації параметрів, які вважаються парадоксальними, все-таки відбивають внутрішній стан особистості. В силу цього, дані взаємозв'язки вимагають як більш глибокого змістовного аналізу, так і

перевірки закономірностей іншими дублюючими психодіагностичними інструментами-методиками.

Відзначимо, що нетерпимість до *невизначеності у відносинах* (Кмі+) є певною мірою територією, яка частково освоєна психологами-практиками. Догматичність (Дгр+) у даній комбінації дозволяє значно скоротити загальне число невідомих змінних, з якими доводиться працювати психологу-консультанту, знизити «уразливість» внутрішньо особистісного простору клієнта, у тому числі обійти необхідність зберігати відстороненість і строгу категоричність особистих цінностей і переконань. Міжособистісна інтолерантність показує стійке прагнення особистості до подолання невизначеності в розумінні людини, з якою здійснюється взаємодія, а також відбиває факт взаємодії особистості з мінливим і незалежним від неї соціальним простором. Можна припустити, що саме прагнення до ясності, контролю й прогнозуванню розвитку міжособистісних відносин, а також бажання контролювати взаємодію, штовхає особистість на пошук ефективних, елегантних шляхів у виборі й прийнятті рішень.

Висновки:

1. Аналіз існуючих підходів у вивченні психологічних аспектів вибору в умовах невизначеності показує, що дана проблема в сучасних умовах стає все більш актуальною. Існуюча ефективність підходів до конструктивного розгляду проблеми вибору особистості, надлишково широкий спектр понять і визначень, що застосовуються задля розкриття означеної проблеми, не тільки вимагають розробки спеціальних досліджень, а й відкривають великі можливості як для дослідників-теоретиків, так і для психологів-практиків. Підставою для розвитку нового підходу слугують проведені раніше дослідження феномену «психологічної готовності» та «готовності до діяльності», «готовності до вибору» тощо.

2. Готовність до вибору являє собою інтегральне новоутворення, яке динамічно розвивається в структурі особистості й проявляється в ситуації вибору. Цей феномен утворений сукупністю внутрішніх установок, якостей і вмінь, які дозволяють особистості в ситуації вибору незалежно й самостійно діяти (планувати, виконувати й контролювати), а також здійснювати рефлексію свого досвіду, результатів прийняття рішень й діяльності.

3. Підтверджено, що структурні компоненти рішимості як інтегральної властивості особистості можуть виступати як індикатори готовності до вибору. Загальна характеристика вибору й прийняття рішень у групах осіб з домінуванням компонентів рішимості має унікальну своєрідність проявів прийняття рішень. Групу індикаторів готовності до вибору утворюють наступні властивості особистості: раціональність, спонтанність, імпульсивність, стрімкість, далекоглядність, догматичність.

4. Показано, що імпульсивність та спонтанність виконують у ситуації вибору функцію «маскування поведінки», яка «прикриває» не активність

рішимості особистості, відсутність необхідного рівня психологічної готовності до вибору, відсутність сформованої програми пошуку, прийняття й реалізації рішення.

5. Для представників групи з високим рівнем стрімкості в ситуації невизначеності властиві спокій, готовність до обґрунтованого ризику, цілеспрямованість, схильність до докладності, високий рівень структурно-функціональної корисності (раціональності), емоційна витриманість. Осіб з низьким рівнем стрімкості відрізняє незібраність, дефіцит «холодного розуму», нерішучість, виразна спонтанність та імпульсивність у ситуації вибору, схильність у прийнятті рішень до необережних дій.

Перспективи подальших досліджень. Отримані емпіричним шляхом взаємозв'язки досліджуваних показників вибору й прийняття рішень вимагають перевірки й підтвердження на інших професійних групах у спеціально організованому дослідженні, яке дозволить варіювати умови ситуації вибору.

Література:

1. Вернік О. Л. Психологічна готовність особистості до прийняття рішень в умовах гуманітарної кризи. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2015. Том. IX. Вип. 7. С. 56-64.
2. Гуменна Є. П. Психологія діяльності в особливих умовах. *Актуальні питання сучасної психології: Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 22-23 вересня 2017 р.)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 103-109.
3. Кабиш-Рибалка А. В. Життєві стратегії як творчі засоби проектування життєвого шляху особистості. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 95-99.
4. Корнилова Т. В., Корнилов С. А. Интуиция, интеллект и личностные свойства (результаты апробации шкал опросника С. Эпстайна). *Психологические исследования*. 2013. №6 (28). URL : <https://doi.org/10.54359/ps.v6i28.708>
5. Краснокутский М. І. Стан передстартової готовності спортсменів: екскурс психологічних досліджень. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 4 (29). С. 179-183.
6. Мустафаєва С. Е. Психологічна готовність до інноваційної діяльності у взаємозв'язках з факторами прийняття рішень у ситуації невизначеності в поліцейських. *Особистість, суспільство, закон*. Харків, 2019. С. 273-277.
7. Петрученко Н. М. Основні характеристики готовності до професійної діяльності студентів-інвалідів. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Збірник наукових праць*. 2009. № 6 (8). С. 139-145.
8. Савицька О. В. Модель формування психологічної готовності майбутнього психолога до розв'язання сімейних конфліктів. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2016, Том IX. Вип. 8. 435-444.
9. Санніков О. І. Особистісні аспекти прийняття рішень професіоналом. *Наука і освіта*. 2013. № 7/СХVII. С. 295-303.
10. Санніков О. І. Рішимість як чинник готовності до вибору особистості в умовах невизначеності. *Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі непервної освіти: Збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. (30 – 31 жовтня)*. № 3 (29) / За наук. ред. Л. О. Матохнюк. Вінниця : КВНЗ «Вінницька академія непервної освіти», 2020. С. 226-235.

11. Саннікова О. П., Санніков О. І. Толерантність до невизначеності як предиктор прийняття рішень особистістю. *Вісник післядипломної освіти : збірник наукових праць / НАПН України, Ун-т менедж. освіти. Київ : АТОПОЛ ГРУП, 2020. Вип. 12(41). Серія «Соціальні та поведінкові науки» С. 98-123.*

12. Санніков О. І., Валіцька О. М. До проблеми готовності до вибору в умовах невизначеності. *Проблеми сучасної психології особистості: матер. наук.-практ. конф. мол. учен. та студ. (29 квітня 2014 р.). Одеса : Лерадрук, 2014. С. 72-82.*

13. Саннікова О. П. Емоційність в структурі особистості : [Монографія]. Одеса: Вид-во Хорс, 1995. 334 с.

14. Саннікова О. П. *Феноменологія особистості : Вибрані психологічні праці.* Одеса: СМІЛ, 2003. 256 с.

References:

1. Vernik, O. L. (2015). *Psykhologichna hotovnist osobystosti do pryiniattia rishen v umovakh humanitarnoi kryzy [Psykhologhiia diialnosti v osoblyvykh umovakh]. Aktualni problemy psykhologii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy [Actual problems of psychology: A collection of scientific works of the Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Tom. IX. Vyp. 7. S. 56-64 [in Ukrainian].*

2. Humenna, Ye. P. (2017). *Psykhologhiia diialnosti v osoblyvykh umovakh [Psychology of activity in special conditions]. Aktualni pytannia suchasnoi psykhologii: Materialy III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Current issues of modern psychology: Materials of the III international scientific and practical conference]. Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka». S. 103-109 [in Ukrainian].*

3. Kabysh-Rybalka, A. V. (2016). *Zhyttievi stratehii yak tvorchy zasoby proektuvania zhyttievoho shliakhu osobystosti [Life strategies as creative means of designing the life path of an individual]. Nauka i osvita – Science and education. № 5. S. 95-99 [in Ukrainian].*

4. Kornilova, T. V. & Kornilov, S. A. (2013). *Intuicija, intellekt i lichnostnye svojstva (rezul'taty aprobacii shkal oprosnika S. Jepstajna) [Intuition, intelligence and personality traits (results of approbation of the scales of the S. Epstein questionnaire)]. Psihologicheskie issledovanija – Psychological research. № 6 (28). URL : <https://doi.org/10.54359/ps.v6i28.708> [in Russian].*

5. Krasnokutskyi, M. I. (2012). *Stan peredstartovoi hotovnosti sportsmeniv: ekskurs psykhologichnykh doslidzhen [The state of pre-start readiness of athletes: an excursion of psychological research]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine. № 4 (29). S. 179-183 [in Ukrainian].*

6. Mustafaieva, S. E. (2019). *Psykhologichna hotovnist do innovatsiinoi diialnosti u vzaimozv'язkakh z faktoramy pryiniattia rishen u sytuatsii nevyznachenosti v politseiskyykh [Psychological readiness for innovative activity in relationships with decision-making factors in a situation of uncertainty in police officers]. Osobystist, suspilstvo, zakon – Personality, society, law. Kharkiv. S. 273-277 [in Ukrainian].*

7. Petruchenko, N. M. (2009). *Osnovni kharakterystyky hotovnosti do profesiinoi diialnosti studentiv-invalidiv [Basic kharakterystyky hotovnosti do profesiinoi diialnosti studentiv-invalidiv]. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy: Zbirnyk naukovykh prats [Actual problems of education and upbringing of people with special needs: Collection of scientific works]. № 6 (8). S. 139-145 [in Ukrainian].*

8. Savytska, O. V. (2016). *Model formuvannia psykhologichnoi hotovnosti maibutnoho psykhologa do rozv'язання simeinykh konfliktiv [Model of formation of psychological readiness of the future psychologist to resolve family conflicts]. Aktualni problemy psykhologii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy [Actual problems of psychology: A collection of scientific works of the Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine]. Tom IX. Vyp. 8. S. 435-444.*

9. Sannikov, O. I. (2013). Osobystisni aspekty pryiniattia rishen profesionalom [Personal aspects of decision-making by a professional]. *Nauka i osvita – Science and education*. № 7/ CXVII, p. 295-303 [in Ukrainian].

10. Sannikov, O. I. (2020). Rishymist yak chynnyk hotovnosti do vyboru osobystosti v umovakh nevyznachenosti. [Determination as a factor of readiness to choose an individual in conditions of uncertainty]. *Psykhologichni zasady rozvytku, psykhodiahnostyky ta korektsii osobystosti v systemi nepervnoi osvity: Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi nauk.-prakt. konf.* [Psychological foundations of development, psychodiagnostics and personality correction in the system of non-primary education: Collection of materials of All-Ukrainian science and practice. conf.]. Vinnytsia : KVNZ «Vinnytska akademiia nepervnoi osvity». S. 226-235 [in Ukrainian].

11. Sannikova, O. P. & Sannikov, O. I. (2020). Tolerantnist do nevyznachenosti yak predyktor pryiniattia rishen osobystistiu [Tolerance to uncertainty as a predictor of decision-making by an individual]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity : zbirnyk naukovykh prats* [Herald of postgraduate education: A collection of scientific works]. Kyiv: ATOPOL HRUP. Vyp. 12 (41). S. 98-123 [in Ukrainian].

12. Sannikov, O. I. & Valitska, O. M. (2014). Do problemy hotovnosti do vyboru v umovakh nevyznachenosti [To the problem of readiness to choose in conditions of uncertainty]. *Problemy suchasnoi psykhologii osobystosti: mater. nauk.-prakt. konf. mol. uchen. ta stud.* [Problems of modern personality psychology: Mater. science and practice conf. minor scientist and studies]. Odesa: Leradruk. S. 72-82 [in Ukrainian].

13. Sannikova, O. P. (1995). *Emotsiynist v strukturi osobystosti* [Emotionality in the structure of personality]. Odesa: Khors [in Ukrainian].

14. Sannikova, O. P. (2003). *Fenomenolohiia osobystosti* [Phenomenology of Personality]. Odesa: SMYL [in Ukrainian].